

Віталій Скальський
кандидат історичних наук,
науковий співробітник
Інститут історії України НАН України
Vitaliy Skalsky
Candidate of Historical Sciences, researcher,
Institute of History of Ukraine, NAS of Ukraine,
skalskyw@ukr.net

**Особовий склад представництва Об'єднаної
соціалістичної єврейської робітничої партії
в Українській Центральній Раді**

**Members of the United Jewish Socialist Workers
Party group in Ukrainian Central Rada**

Публікуються історичні джерела, що містять інформацію про особовий склад представництва Об'єднаної соціалістичної єврейської робітничої партії в Українській Центральній Раді.

Ключові слова: *Об'єднана єврейська соціалістична робітничка партія, Українська Центральна Рада, фракція, парламент.*

The author of this article publishes documents which contain historical information about members of the United Jewish Socialist Workers Party group in Ukrainian Central Rada.

Key words: *United Jewish Socialist Workers Party, Ukrainian Central Rada, parliamentary group, parliament.*

Події 1917 року в Україні мали характер національної революції. Українці творили власну державність. Позаяк процеси піднесення національної самосвідомості охопили не лише українців, а й мешканців українських територій інших національ-

ностей, питання про забезпечення прав етнічних громад стояло надзвичайно гостро. Українські діячі повсякчас підкреслювали свою демократичність та відданість ідеям національних автономій. Рідко який з'їзд чи зібрання у 1917 році обходились без дебатів з приводу прав національних меншин.

Права етнічних груп та національних громад стали предметом перемовин між Українською Центральною Радою та російським Тимчасовим урядом влітку 1917 року. Російські політики намагались придушити український рух руками національних меншин, висуваючи вимогу, аби в органах управління української автономії більшість голосів належала національним меншинам. Врешті була досягнута формула компромісу. Національні меншини рішенням Комітету Центральної Ради від 28 липня (10 серпня) отримують 202 дійсних місця у Центральній Раді та 51 – кандидатських¹.

2 (15) серпня Комісія в справі розподілу місць в Центральній Раді між представниками польських та єврейських організацій визначила, що Об'єднана єврейська соціалістична робітничка партія (ОЄСРП) отримує 13 місць, а також 3 місця заступників². За кілька днів, 5–8 (18–21) серпня, засідала Мандатна комісія УЦР. Підсумком засідань став визначений числовий склад УЦР. Серед іншого, було підраховано, що ОЄСРП має представництво у кількості 13 осіб. Усі мандати на той момент уже були заповнені.

3 документа № 1 встановлюємо, що станом на 21 серпня (3 вересня) ОЄСРП в УЦР представляли Яків Лещинський (Київ), Давид Бергельзон (Одеса), Йосиф Брегман (Полтава), Абрагам Сапожников (Катеринослав), Еля Каганов (Біла Церква), Ісаак Фридман (Херсон), Мойсей Хащеватський (Умань), Анна Гербер (Чернігів), Мойсей Зільберфарб (Київ),

¹ Українська Центральна Рада: Документи і матеріали. У 2 т. Т. 1: 4 березня – 9 грудня 1917 р. / Упорядн.: В. Ф. Верстюк та інш. К.: Наукова думка, 1996. Т. 1. С. 207-208.

² Там само. С. 212.

Єфим Радбиль (Винниця), Вульф Перченко (Харків), Е.І.В. Коломеец (Житомир) та С. Фінкельштайн (Черкаси). Цей перелік повністю співпадає зі списком членів УЦР від 8 (21) серпня³.

Також визначено двох заступників, які могли замінити дійсних членів УЦР у випадку їх відсутності – Мойсей Гутман та З. Літвакова. При цьому З. Літвакова була відсутня на сесії 6 серпня і, відповідно, не потрапив у списки кандидатів до членів УЦР⁴. Третій кандидат (заступник), передбачений рішенням Комісії в справі розподілу місць залишається невідомим, або не був обраним.

1 (14) грудня канцелярія Української Центральної Ради за підписом завідуючого відділом особового складу членів Української Центральної Ради В. Онуфріюка надіслала до ОЄСРП повідомлення про скликання чергової сесії УЦР. У тому листі наводиться актуальний список членів УЦР від ОЄСРП. Він зазнав доволі суттєвих змін. Зникли імена Якова Лещинського, Давида Бергельзона, Йосипа Брегмана, Мойсея Зільберфарба та Юхима Радбиля. Натомість Мойсей Гутман та Мойсей Літваков стали повноправними членами УЦР (у випадку із Мойсеєм Літваковим також вирішено казус, що він значився членом Малої Ради, але при цьому не був членом УЦР). Також появились невстановлений на ім'я Казаков та Макс Шац-Анін. Одне місце (від одеської партійної організації) після відкликання Давида Бергельзона залишилось вакантним. Згадки про кандидатів до членів УЦР у документі відсутні.

У березні 1918 року, уже після звільнення Києва від більшовиків Український відділ Центрального комітету ОЄСРП подав до канцелярії УЦР розрахунок витрат членів УЦР на участь у 9 сесії УЦР, що відбулась з 15 (28) по 25 січня (7 лютого) 1918

³ Українська Центральна Рада: Документи і матеріали. У 2 т. Т. 1: 4 березня – 9 грудня 1917 р. / Упорядн.: В. Ф. Верстюк та інш. К.: Наукова думка, 1996. Т. 1. С. 233, 240-241.

⁴ Там само. С. 241.

року. З цього розрахунку (документ № 3) довідуємось повний склад фракції ОЄСРП в УЦР на початку 1918 року.

Всього згадано дев'ять прізвищ. Шість повноправних членів – Ісак Рашкес (Катеринослав), Міхл Левітан (Чернігів), М. Арш (Житомир), Юда Новаківський (Херсон), Йосиф Брегман (Умань) та І. Херсонський (Черкаси) – та три кандидати у члени – С. Фрідлянд (Одеса), Лев Мандельберг (Полтава) та З. Літвакова (Біла Церква). Не зовсім зрозуміла відсутність у цьому списку ще чотирьох повноправних членів УЦР. Є дві версії. Або вони не брали участь у дев'ятій сесії і, відповідно, не претендували на виплати. Або ж місця з якихось причин виявились вакантними.

У літературі зустрічається твердження, що членом УЦР від ОЄСРП був також Ісая Хургін⁵. Утім, уважне прочитання протоколів засідань Малої та Великої Рад, а також газетних повідомлень про засідання українського революційного парламенту показує, що Ісая Хургін брав участь у засіданнях Центральної Ради у статусі товариша міністра єврейських справ. Документальних згадок про нього як члена УЦР немає.

Існуюча історіографія та доступна джерельна база наразі не дозволяє встановити імена та біографічні дані багатьох членів УЦР, у тому числі членів ОЄСРП.

Окремо розглянемо питання про представництво ОЄСРП у Малій Раді. Керівним органом Української Центральної Ради був Комітет або Мала Рада. Дослідник Микола Лазарович стверджує з посиланням на Дмитра Дорошенка, що «національні меншини мали отримати в Малій Раді 18 місць із 58», а з них єврейські соціалістичні організації – 3⁶.

⁵ *Батанова Т.* Політичні платформи та діяльність єврейських партій в Українській Центральній Раді та Міністерстві з єврейських справ (1917–1918 рр.) // Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів. Т. 21. К., 2010. С. 262–280.

⁶ *Лазарович М.* Етнополітика української влади доби національно-визвольних змагань 1917–1921 років: компаративний аналіз. Тернопіль: ТНЕУ, 2013. С. 513.

Вперше представники ОЕСРП взяли участь у засіданнях Малої Ради 11 (24) липня. Партію тоді представляв Мойсей Зільберфарб. Утім, уже на наступному засіданні його замінив Мойсей Літваков.

Мойсей Зільберфарб бував на засіданнях Малої Ради ще 16, 25 та 28 липня (29 липня, 7 та 11 серпня), а надалі якщо й приходив, то лише у статусі товариша генерального секретаря міжнародних справ. У протоколах зафіксовано присутність Мойсея Літвакова на засіданнях 14, 16, 22, 25, 27 липня, 5 та 6 серпня (27, 29 липня, 4, 7, 9, 18 та 19 серпня) і пізніше, після 29 вересня (12 жовтня), аж до 9 (22) січня.

5, 6, 10, 13, 30 серпня, 5, 9, 26 вересня (18, 19, 23, 26 серпня, 12, 18, 22 вересня, 9 жовтня) у дебатах Малої Ради бере участь Мойсей Гутман.

У серпні мандатна комісія УЦР виявила, що Мойсей Літваков не є членом УЦР, а тому не може представляти партію у Малій Раді, про що й було повідомлено ОЕСРП листом. Цікаво, що Мойсей Зільберфарб та Мойсей Гутман як члени Малої Ради у цьому листі не згадані, хоча у списку членів УЦР, зафіксованому мандатною комісією, вони є – Мойсей Зільберфарб як повний член УЦР, а Мойсей Гутман – як заступник. Можливо, що з початком роботи в Генеральному секретарстві міжнародних справ на посади товариша генерального секретаря Мойсей Зільберфарб відмовився від участі у засіданнях Малої Ради.

Найімовірніше, що у серпні, після листа секретаря Української Центральної Ради Антона Постолювського до ОЕСРП, партія замінила котрогось зі своїх представників в УЦР Мойсеєм Літваковим, адже уже у листі від 1 (14) грудня він числиться повноправним членом УЦР, а у протоколах Малої Ради регулярно зустрічається з 29 вересня (12 жовтня). Отже, десь у липні–вересні ОЕСРП провела перевибори свого представництва в УЦР та знайшла підстави для мандата Мойсея Літвакова на участь у Малій Раді.

Таким чином, від моменту вступу до УЦР представників національних меншин, ОЕСРП у Малій Раді представляли

Мойсей Зільберфарб та Мойсей Літваков. Наприкінці липня Мойсея Зільберфарба (заангажованого у створення Генерального секретарства міжнаціональних справ) заміняє Мойсей Гутман.

З 14 (27) листопада і до кінця квітня 1918 року у засіданнях Малої Ради бере участь Макс Шац-Анін. До 9 (22) січня представником ОЕСРП у Малій Раді також залишався Мойсей Літваков. У бухгалтерській картці особового рахунку нарахованих виплат члену Малої Ради вказується, що Мойсей Літваков отримав платню по 8 січня. По тому його замінив Макс Шац-Анін⁷. Щонайменше з 15 березня 1918 року згідно протоколів засідань Малої Ради її новим членом від «серповців» є Юда Новаківський. Хоча у відомостях на виплату добових членам Малої Ради за березень та квітень 1918 року з членів ОЕСРП згадується лише Макс Шац-Анін⁸.

Таким чином, ОЕСРП у складі Малої Ради представляли Мойсей Зільберфарб та Мойсей Літваков. Заступником був Мойсей Гутман (він регулярно брав участь у засіданнях Малої Ради, ймовірно, через зайнятість Мойсея Зільберфарба у генеральному секретарстві міжнаціональних справ).

У січні 1918 року Мойсея Літвакова заступив Макс Шац-Анін. У березні Мойсея Зільберфарба (якого на засіданнях практично завжди заміняв Мойсей Гутман) заміняє Юда Новаковський. Макс Шац-Анін та Юда Новаковський залишаються членами Малої Ради аж до гетьманського перевороту 29 квітня 1918 року.

⁷ ЦДАВО, ф. 1115. Українська Центральна Рада, оп. 1, спр. 72. Відомості на виплату службовцям заробітної платні та рахунки і розписки членів Малої Ради на одержані ними добових грошей, арк. 90.

⁸ ЦДАВО, ф. 1115. Українська Центральна Рада, оп. 1, спр. 73. Видаткові ордери, відомості, рахунки, розписки на видачу грошей, списки службовців та інструкторів Організаційного бюро УЦР, арк. 99-125.

Документ № 1
Лист секретаря Української Центральної Ради
Антоня Постолювського до Об'єднаної соціалістичної
робітничої партії про кількість та особовий склад
партійного представництва в Українській Центральній Раді
та Малій Раді

Київ, 21 серпня (3 вересня) 1917 року

Українська Центральна Рада
У Києві
Серпня 21 дня 1917 року
№ 2579

До объединенной
социалистической еврейской
рабочей парти

По мандатам представленим в Мандатну комісію Української Центральної Ради членами Української Центральної Ради від Об'єднаної єврейської соціалістичної робітничої партії признані слідуючі 13 товаришів:

1. Лещинський Я. (Київ)
 2. Бергельзон Давид (Одеса)
 3. Брегман Йосиф (Полтава)
 4. Сапожников Абрагам (Катеринослав)
 5. Каганов Еля (Біла Церква)
 6. Фридман Ісаак (Херсон)
 7. Хашеватський Мойсей (Умань)
 8. Гербер Анна (Чернігів)
 9. Зільберфарб М. (Київ)
 10. Радбиль Ефим (Винниця)
 11. Перченко В. (Харків)
 12. Коломеец Е.І.В. (Житомир)
 13. Фінкельштайн С. (Черкаси)
- а їх заступниками

Віталій Скальський

1. Гутман М.
2. Литвакова З.И.

Прошу визначити одного з дійсних членів представником Вашої Фракції до Малої Ради через те, що д. М.И. Литваков не будучи членом Української Центральної Ради не може бути членом її комітету.

Секретар Української Центральної Ради А. Постоловський
Державний архів Київської області. – Ф. 1786. Киевское исполнительное бюро центрального комитета Объединенной социалистической еврейской рабочей партии. Оп. 1. Спр. 11. Список членов Еврейской социалистической рабочей партии выбранных членами Украинской Центральной Рады. 21 серпня 1917 – 1 грудня 1917 р. – Арк. 1.

Документ № 2

**Лист Української Центральної Ради
за підписом завідуючого відділом особового складу
членів Української Центральної Ради В. Онуфріюка
до ОЄСРП з повідомленням про скликання 8 сесії УЦР
та наявність вакантного місця**

Київ, 1 (14) грудня 1917 року

Українська Центральна Рада
У Києві
Грудня 1 дня 1917 року
№ 3893

До объединенной
социалистической еврейской
рабочей партии

Канцелярія Української Центральної Ради має честь прислати оповістки про скликання 8-ої сесії Української Центральної Ради для членів Вашої Партії.

Рівнож повідомляємо, що у нас значаться членами Української Центральної Ради від Вашої Партії Литваков, Гутман,

Казаков, Сапожников, Каганов, Фридман, Хашеватський, Гербер, Шац-Анін, Перченко, Коломієць і Фінкельштейн. Тринайцятього члена від Одеси відізваля Одеська Організація і місце осталося вакантним.

Завідуючий відділом особового складу членів Української Центральної Ради В. Онуфріюк

Державний архів Київської області. Ф. 1786. Киевское исполнительное бюро центрального комитета Объединенной социалистической еврейской рабочей партии. Оп. 1. Спр. 11. Список членов Еврейской социалистической рабочей партии выбранных членами Украинской Центральной Рады. 21 серпня 1917 – 1 грудня 1917 р. Арк. 3.

Документ № 3
Розрахунок витрат членів УЦР від ОЄСРП
на участь у 9 сесії УЦР

Київ, 25 березня 1918 року

Ми, нищепідписані, члени Української Центральної Ради, доручаємо Українському Відділові Центрального Комітету Об'єднаної Єврейської Соціалістичної Робітничої Партії одержати діету й за проїзд до Києва і назад на ІХ сесію Ради 15/І–25/І. 1918 р. згідно з слідуючим розрахунком:

	[Розрахунок]		[Всього]		
	[карбованців]	[копійок]	[карбованців]	[копійок]	
1	2	3	4	5	6
1. Член Ради І. Ранікес діета за 11 день проїзд з Катеринос[лава] і назад	165 85		250		[підпис]

Особовий склад представництва Об'єднаної соціалістичної єврейської партії

Віталій Скальський

1	2	3	4	5	6
2. М. Левітан дієта за 10 день проїзд з Черні- гову і назад білет I кл.	150 42		192		[підпис]
3. М. Арш дієта за 11 день проїзд з Жито- миру і наз[ад] білет I кл.	165 42	90	207	90	[підпис]
4. І. Новаківський дієта за 11 день Проїзд з Херсо- ну і наз[ад] білет I кл.	165 93	10	258	10	[підпис]
5. І. Брегман дієта за 10 день проїзд з Умані і наз[ад] білет I кл.	150 60	80	210	80	[підпис]
6. І. Херсонський дієта за 11 день проїзд з Черкас і наз[ад] білет I кл.	165 52	60	217	60	[підпис]
[Всього на членів Центральної Ради]			1336	40	
7. Канд[идат] [у] чл[ени] Ради С. Фрідлянд дієта за 11 день проїзд з Одеси і наз[ад] білет I кл.	165 90	60	255	60	[підпис]
8. Л. Мандельберг дієта за 11 день	165				[підпис]

1	2	3	4	5	6
проїзд з Полтави і наз[ад] білет I кл.	60	80	225	80	
9. Зл. Літвакова дієта за 11 день проїзд з Біл[ої] Церк[ви] і наз[ад] білет I кл.	165 19	70	184	70	[підпис]
[Всього на членів і кандидатів у члени Центральної Ради]			2002	50	

Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф. 1115. Українська Центральна Рада, оп. 1, спр. 74. Авансові звіти, розписки про одержання грошей, 04.01.1918–08.08.1918, арк. 14-14 зв.

References

Verstiuk V. (ed.) (1996). *Ukrainska Tsentralna Rada: Dokumenty i materialy*, (1). Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian].

Batanova T. (2010). Politychni platformy ta diialnist yevreiskykh partii v Ukrainskii Tsentralnii Radi ta Ministerstvi z yevreiskykh sprav (1917–1918 rr.) // *Naukovi zapysky. Zbirnyk prats molodykh vchenykh ta aspirantiv*, (21), 262-280. [in Ukrainian].

Lazarovych, M. (2013). *Etнополітика української влади доби національно-визвольних змагань 1917–1921 років: компаративний аналіз*. Ternopil': TNEU. [in Ukrainian].